

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Tengu

Oktató:

Dr. Birtalan Ágnes

2016/17.

ősz félév

Készítette:

Hönsch Kamilla

keleti nyelvek és kultúrák alapszak

japán szakirány

2016

1. BEVEZETÉS

Dolgozatom témájának egy japán szellemlényt, a *tengut* 天狗 választottam. Az ősi japán hiedelemvilág alapvető rokonságot mutat Ázsia és a csendes-óceániai szigetvilág sámánisztikus hagyományaival és kultuszaival. A shintoizmus képezi a japán mitológia alapjait. A shintō jelentése „Istenek Útja”, amit az ősi kínai nyelvből vettek át az 5. században. Kezdetben a vallás középpontjában az ősök és a különféle szellemek kultusza állt. A legfőbb ilyen szellemlények az úgynevezett *kamik* 神, amiket istenként tiszteltek, és aminek eredeti jelentése „felső, legfelső”. Így ez a szó minden felsőbb, nem emberi lény megjelölésére szolgál. Másik gyűjtőfogalom a természetfeletti lények megnevezésére a japán néphagyományban a *yōkai* 妖怪, melynek jelentése démon, szellem vagy szörny. Többféle *yōkai* létezik, közös tulajdonságuk, hogy mindannyian természetfeletti hatalommal rendelkeznek. A *tengu*, amiről jelen munkám szól, is egy ilyen *yōkai*, természetfeletti lény.

Dolgozatom elkészítéséhez különféle – de főként angol és magyar nyelvű – forrásokat használtam. A japán fogalmakat, kifejezéseket Hepburn-féle átírással írtam le, illetve ahol szükségesnek találtam a szakszavakat japán írásjelekkel (*kanjikkal*) is jelöltem.

2. A TENGU

A *tengu* 天狗 szó jelentése „mennyei kutya”. A *tengu* egy félig állat félig

1. ábra: A *tengu* király kardvívást tanít

ember természetfeletti lény. Annak ellenére, hogy a neve a kínai kutyaszerű démonokéból ered (*tiangou*), a *tengu* félig ember, félig madár lény, amely kezdetben rosszat hozó démonként jelent meg a japán népi hiedelemvilágban, azonban később a hegyek és az erdők egyik védelmező, de továbbra is veszélyes

szellemévé vált.¹

3. A TENGU NÉV EREDETE

Ahogy azt már fentebb említettem, a shintoizmus képezi a japán mitológia alapjait. A shintō jelentése „Istenek Útja”, amit az ősi kínai nyelvből vettek át az 5. században. Hasonlóképp a *tengu* elnevezést és írásjegyeit szintén Kínából vették át a szigetország lakói, neve a kínai mitológia egy *tian gou* nevezetű szellemlénynek

nevéből eredeztethető. A *tian gou*, mely egy fekete kutyára hasonlított, amiről úgy gondolták, hogy megeszi a napot vagy a holdat nap-, illetve holdfogyatkozáskor. A kínai irodalom főként egy üstököshöz hasonló emberevő kutyaszerű

2. ábra: David DePasquale festménye a *tian gouról*

szörnyetegként mutatja be.² Úgy tartották, hogy a Föld bármely részén, ahova a *tian gou* leesik az égből, ott háború lesz. A *tian gou* kinézetében nem igazán hasonlít japán megfelelőjéhez, a *tengu*hoz, azonban *Shuyijiben* 述異記³ – amit magyarul a „Furcsa történetek gyűjteménye” címmel fordíthatunk – van egy leírás, amiben egy kutya alakú *tian gou* éles csőrrel és egyenes testtartással szerepel.

3.1. ELSŐKÉNT JAPÁN VONATKOZÁSBAN

A *tengut*, mint félig ember félig madár lényt elsőként Japánban a 720-ban írt *Nihon Shokiban* 日本書紀, japán egyik legrégebbi krónikájában, meghozzá annak is a 23. fejezetében említették meg, aminek eredeti címe *Okinaga Tarashi Hihironuka no Sumeramikoto*. Itt azt írják, hogy egy nap az égen egy óriási

¹ A *tengu*knak a *ninjutsu* 忍術 nevű harcművészetben is nagy szerepük van. Az a legenda járta, hogy az emberek a *tengu*któl kapták meg a *ninjutsu* titkait. A legendát felhasználva, a *ninjak* 忍者 (a japán feudális társadalom „árny harcosai”) könnyen elhíreszthették magukról, hogy emberfeletti képességekkel rendelkeznek.

² Azért hasonlították üstököshöz, mert megjelenésekor mennydörgésszerű hang kíséerte.

³ A *Shuyiji* 述異記 egy ősi kínai történetgyűjtemény furcsa, szokatlan eseményekről. (Cheng Yizhong 程毅中 (1986). "Shuyiji 述異記", in: Zhongguo da baike quanshu 中國大百科全書, Zhongguo wenxue 中國文學, vol. 2, p. 753. Beijing/Shanghai: Zhongguo da baike quanshu chubanshe.)

hullócsillag jelent meg, amit egy buddhista pap mennyei kutyaként azonosított, és ez nagyon hasonlít a kínai hiedelemhez. Feltűnése egy katonai lázadást előzött meg, tehát ahova leesett, ott harcok alakultak ki.

3. ábra: garuda

A jelenlegi kutatások nem tudják pontosan megállapítani, hogy hogyan lett Japánban kutya helyett madár-ember lény. Egyes vélemények szerint, a *tengu* madárszerű alakja *garudából* származik. A *garuda* a buddhista mitológia madárszerű lénye, egyesíti az istenek és állatok jellemvonásait, általában szárnyakkal és madárcsőrrel ábrázolják.⁴ Ezzel szemben a *tengu* eredeti viselkedése teljes mértékben eltér a *garudáétól*, mivel a *garuda* a *tenguval* ellentétben alapvetően jóindulatú lény. Más

tudósok – például M. V. de Visser szerint⁵ – egy ősi shintō madár-démonból eredhetett, ami összekeveredhetett a *garuda* és a *tiangou* alakjával, amikor a buddhizmus megérkezett Japánba.

4. FAJTÁI

A *tenguk* különböző fajtáiról a Genpei Seisuihiban (源平盛衰記) olvashatunk, ami 48 részt tartalmaz és feltehetőleg 1247 és 1249 között íródott. Ez a mű részletesen leírja a különböző típusú *tenguk* külsejét, valamint arról is beszámol, hogy ezek olyan emberek szellemei, akik életük folyamán túlságosan büszkék voltak, és emiatt most sem a mennybe, sem a pokolba nem juthatnak. A *tenguk* csoportján belül is több különféle típust különböztethetünk meg. Két fő csoportja van a *daitengu* 大天狗 („nagy *tengu*”) és a *kotengu* 小天狗 („kis *tengu*”). Az első csoportba a nagy tudású, bölcs emberek szellemei tartoznak, amíg a másodikba az átlagemberek szellemei.

⁴ Az öt meditációs Buddha egyikét, Amógasziddhit néha *garudán* lovagolva jelenítik meg. A tibeti buddhizmusban pedig a *garuda* egyike a Négy Méltóságnak. Ezek olyan állatok, amelyek a bódhiszattvák egy-egy sajátosságát képviselik. A sárkány az erőt, hatalmat jelképezi, a tigris az önbizalmat, a hóoroszlán a rettenthetetlenséget a *garuda* pedig a bölcsességet (Ven. Jampa Choskyi 1988: 1/1).

⁵ De Visser, pp. 87–90.

4.1. DAITENGU

A *daitenguk*nak a *kotenguk*hoz képest emberibb az ábrázolásuk. Legfőbb jellemzői a hosszú orr és a nagy szárnyak. A képeken is általában élénkpiros,

4. ábra: *daitengu*

hosszúra nyúlt orral ábrázolják. A hegyekben, az erdők mélyén élnek, különleges erejük a szél irányítása, a kardforgatás művészete és a repülés. A *daitenguk* gyakran rabolják el az embereket, néha kínozzák őket, de van, hogy varázslatokra tanítják őket. A piros arc, a hosszú orr, a palást és a szárnyak mellett a *daitengu* egy nagy legyezőt tartva is lehet ábrázolva, amit a szél

felkavarására használ. Azt mondják ők az okai a háborúknak és a természeti katasztrófáknak. Természetük büszke és előszeretettel okoznak káoszt.

Egy 18. századi könyv a *Tengu Meigikō* (天狗名義考)⁶ egyik szakasza a

5. ábra: *Sōjōbō*

daitengukon belül is több különböző fajtát nevez meg, mindegyik máshol él. Ilyen például a Kurama-hegyen élő Sōjōbō 僧正坊 vagy az Amanozako 天逆毎.⁷

A Sōjōbōt másképpen főpapnak nevezhetjük. Kyōtō északi részén, a Kurama-hegyen él az úgynevezett „főpapok völgyében”, ami mélyen a hegy belsejében helyezkedik el. Hosszú, ősz haja van, nagyon hosszú orra és ezer *tengu* erejével rendelkezik. A *tenguk* között elsőrangú, gyakran a *tenguk* királyaként emlegetik.

⁶ Chikiri Kōsai 知切光歳 2004.

⁷ Számos más fajtája van még a *daitengunak*, azonban a dolgozat kereteire való tekintettel most nem írok egyenként mindegyikről.

6. ábra: Amanozaoko

Az Amanozaokot másképpen „minden mennyei dolog ellenzőjének” nevezhetjük. A Mennyben élő rendkívül erős démonistenség. Kinézetében nagyjából hasonlít az emberekhez, de az arca kissé állatias, orra hosszú, *tengu*-szerű, fülei lógnak, fogai hegyesek, valamint kiálló agyarai vannak.

4.2. KOTENGU

A *tengu* másik típusa a *kotengu*, vagy más néven *karasutengu* 烏天狗, azaz „varjú tengu”. Habár a *karasu* varjút jelent, gyakran ragadozó madárként, főként

7. ábra: kotengu

barna kányaként vannak ábrázolva. Ezek a lények is szerzetesi palástot viselnek, azonban kinézetükben és viselkedésükben is sokkal inkább állatszerűek, mint a fentebb említett *daitengu*. A fő feladatuk, hogy azzal ijesztgessék az embereket, hogy megeszik őket. Sok népmesében úgy vannak ábrázolva, hogy könnyen be lehet őket csapni.

5. TENGU MEGJELENÉSE A NÉPMESÉKBEN (昔話)

A népmesék mindig szájhagyomány útján terjedtek. A japán népmesékben gyakran olvashatunk különböző szellemlényekről, így a *tengu* is gyakran megjelenik. Számos ilyen népmesében úgy van ábrázolva, mint egy könnyen becsapható, nevetséges lény. Ilyen népmese például „A *tengu* meg a csodasuba”, amit a Nihon no Mukashibanashi (日本の昔話)⁸ című könyvben olvashatunk.

Ebben a történetben egy furfangos ember elhatározta, hogy becsap egy *tengu* méghozzá úgy, hogy eljátssza, hogy a bambuszcső, ami nála van egy messzelátó. A *tengu* is szeretné látni amit ő, de a furfangos ember cserébe elkéri legféltettebb kincsét, a láthatatlanná tévő kurtasubáját, amit a *tengu* végül oda is ad neki. Azonban amikor hazaért véletlenül kigyulladt, és egyből el is égett a kurtasuba, de a férfi azt vélte felfedezni, hogy annak hamuja is láthatatlanná teszi. Bekente hát magát, aztán pedig elment szakét inni. Miután a nagymennyiségű szakét fogyasztott elaludt úgy, hogy csak szájáról mosódott le a láthatatlanná tévő hamu. Másnap az emberek csak egy száját láttak, azt gondolták, hogy valamiféle mumus lehet és üldözőbe vették. A férfinak bele kellett magát vetnie a folyóba, ekkor láthatóvá vált pucér teste, az emberek pedig kinevették. A történetben végül a férfi és a *tengu* is pórul jártak. A férfi azért, mert jól kinevették, a *tengu* pedig másnap reggelig az üres bambuszcsővel bajlódott, de mégse látott messzebb tőle. Így tanulta meg a leckét, és azután már nem szívesen mutatkozott az emberek előtt.

Ebből a történetből is láthatjuk, hogy a *tengu*t hogyan ábrázolják a népmesékben: könnyen becsapható, kissé nevetséges lényként. Sok ilyen népmese van még, pár példa erre: „A *tengu* mágikus köpenye”, „A *tengu* legyezője” vagy „A *tengu* és a favágó”.⁹

6. ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban először általánosan írtam a *tenguról*, mint szellemlényről. Ezután nevének általános eredetét taglaltam, majd kifejtettem ugyanezt japán vonatkozásban is. Ezután részletesen írtam a *tengu* különböző fajtáiról, két csoportra osztottam *daitengukra* és *kotengukra*. A *daitengu* számos fajtája közül kettőt

⁸ Nihon no mukashibanashi 日本の昔話 1875-1962.

⁹ Nihon no mukashibanashi 日本の昔話 1875-1962.

említettem meg külön a dolgozat írása során. Az utolsó részben pedig a *tengu* népmesékben való megjelenéséről írtam. Itt egy népmesét elemeztem külön, amelynek címe *A tengu meg a csodasuba*” volt.

7. IRODALOMJEGYZÉK

Adolphson, Mikael S. 2000. *The Gates of Power: Monks, Courtiers, and Warriors in Premodern Japan*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Choskyi V.J. 1988. „*Symbolism of Animals in Buddhism*”. *Buddhist Himalaya*, 1/1. Tokyo: Gakken Co. Ltd.

De Visser, M. W. 1908. „*The Tengu*”. *Transactions of the Asiatic Society of Japan* 34 (2), 25–99. o, Kiadó: Z. P. Maruya & Co..

Kewashii Takeya – Szalai Lilla (szerk.) 2011. *Japán népmesék*. Budapest: Kossuth kiadó.

Seki Keigo 1966. „*Types of Japanese Folktales*”. *Asian Folklore Studies* 25, 1–220. o. Nanzan University: Asian Folklore Studies.

Stephen Addiss 1985. *Japanese Ghosts & Demons: Art of the Supernatural*. Stephen Addiss (szerk.). New York: George Braziller.

Internetes források:

Népmesék – letöltés időpontja: 2016. 12. 14.

<http://terebess.hu/keletkultinfo/japanmese.html#5>

A Shuyiji – letöltés időpontja: 2016. 12. 14.

<http://www.chinaknowledge.de/Literature/Novels/shuyiji.html>

Tengu fajták – letöltés időpontja: 2016. 12. 15.

<http://yokai.com/category/tengu/>

Tengu fajták 2 – letöltés időpontja: 2016. 12. 15.

<https://www.tofugu.com/japan/tengu/>

Felhasznált képek forrásai (utolsó letöltés: 2016. 12. 16.):

1. ábra:<https://seijin.hu/ninjutsu-elmelet/ninjutsu/>
2. ábra:<http://davedepasquale.blogspot.hu/2013/01/tiangou.html>
3. ábra:https://en.wikipedia.org/wiki/Garuda#/media/File:Garuda_returning_with_the_vase_of_Amrita.jpg
4. ábra:<https://www.tofugu.com/japan/tengu/>
5. ábra:<http://yokai.com/soujoubou/>
6. ábra:<http://yokai.com/amanozako/>
7. ábra:<https://www.tofugu.com/japan/tengu/>